

МАЙДАН ЯК НАЦІОНАЛЬНИЙ АРХЕТИП ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті здійснено спробу проаналізувати феномен Майдану як одного з архетипів політичної культури українського суспільства, складової її своєрідної історичної традиції й важливого чинника трансформації масової політичної свідомості, як необхідної умови успішної модернізації країни на засадах гуманізму і демократії.

Для українців Майдан є традиційною, укоріненою формою протесту. Майдан актуалізувався в Україні в умовах становлення власної державності і демократичної трансформації суспільства з усіма її суперечностями і проблемами. Найбільш значимими Майданами сучасної України були акції протесту 2004 р. та 2013-2014 рр. на площі Незалежності в Києві.

Майдан 2013-2014 рр. досить яскраво проявив, як і всі попередні протестні виступи українців, їх індивідуалізм і тяжіння до анархізму з їх позитивними і негативними характеристиками. Очевидно, через Майдан, як феномен політичного життя, національну форму суспільного діалогу, українці демонструють свою політичну матрицю, політичний проект української нації – «мінімальна» держава, яка забезпечує єдині правила функціонування суспільного організму і гарантує йому зовнішню безпеку та широкі повноваження самоуправних територіальних громад з правом місцевих референдумів. Майдани будуть повторюватися допоки політична еліта не здійснить відповідне радикальне реформування політичної системи і не буде встановлена суспільна рівновага.

Ключові слова: майдан, політична культура, цінності, політичний протест, українське суспільство, нація.

За останні три роки Україна суттєво змінилася. Українське суспільство «до» і «після» Майдану якщо і не зовсім різне, то його культурні, духовні, політичні цінності суттєво еволюціонували. Ключове питання сьогодні для трансформації України – як довго триватиме процес відходу від цінностей «виживання, безпеки» до цінностей «самовираження і розвитку» усім українським суспільством, в усіх регіонах. Адже розуміння громадянами цих цінностей здатне запустити значно фундаментальніші і масштабніші процеси модернізації країни, ніж підписання будь-яких багатообіцяючих договорів і угод.

Ціннісні пріоритети були і залишаються лінією розколу в українському суспільстві. Саме ними можна пояснити контрверсійне ставлення і часто полярні оцінки подій Майдану 2013-2014 рр. масовою політичною свідомістю, особливо на тлі післямайданних подій: російської агресії в Криму і на Сході України, сотень загиблих на війні українців, падіння добробуту населення, нездатності/небажання політичного класу проводити радикальні реформи (дерегуляція, деолігархізація, боротьба з корупцією), що привели б до змін, яких і вимагав Майдан. Українські інтелектуали також намагаються осмислити, теоретично проаналізувати феномен українського Майдану. Протягом двох років вийшло у світ багато публікацій публіцистичного [4, 7, 11], мемуарного [8], художнього [1] і наукового характеру [3, 6, 10, 14]. Оскільки Майдан – явище багатовимірне, динамічне, віддалені наслідки якого можна лише прогнозувати, він викликає і буде викликати постійний суспільний і науковий інтерес.

Завданням цієї статті є спроба осмислення феномену Майдану як національного архетипу української політичної культури з його суперечностями, позитивними і негативними характеристиками.

Майдан у перекладі з арабської означає будь-яку відкриту галявину, парк чи площу. Майданом іменується велике незабудоване місце в селі чи місті, головна або велика площа для торгівлі (торжище) у місті, містечку, селі, що влаштовувалася в Україні і країнах сходу.

Для українців Майдан є традиційною, укоріненою формою протесту. «На майдані коло церкви революція іде...», – писав П. Тичина у 1918 році [13, с. 62]. 17 квітня 1113 року київські міщани повстали проти боярського олігархату, той був змушений запросити на престол авторитетного князя Переяславського Володимира Мономаха (запровадив «Статут» або «Руську правду» – збірку законів, які регулювали цивільні і майнові права, прототип Литовських статутів). Тільки упродовж XI ст. таких Майданів у Києві було чотири. Проте усі київські віче мали екстраординарний характер – тобто відбувалися не регулярно, а лише в ситуації соціально-політичної кризи. Будучи інструментом прямої демократії, вони не мали наслідком перехід до якоїсь системи представництва або тривалу зміну політико-правових норм [2, с.18]. Право на

повстання у разі узурпації влади і зазіхання на гідність простого люду відтоді стало майже звичаєвою нормою, правляча верхівка змушена була з нею рахуватися, якщо ж забувала, виникали потужні рухи, які в більшості випадків призводили до кодифікації вимог повсталих: Хмельниччина, Гайдамаччина, Коліївщина... Під час подій 1917-1920 рр. щороку на українських землях вибухало по кількадесят локальних бунтів, які охоплювали інколи по декілька повітів. Фізичне виснаження нації, цілеспрямовано проведене тоталітарним режимом у 1930-1940-х рр., призупинило цю традицію, але, як показали події кінця ХХ – початку ХХІ ст., не викоринило [11, с.20].

У сучасній Україні з формального погляду Майдан – це територія площі Незалежності, яка розташована в центрі Києва. Місцем протестів і демонстрацій вона стала завдяки своїм просторовим характеристикам. Соціолог Асеф Баят пояснює, чому певні локації міста є найбільш придатними для революцій. По-перше, це має бути простір, де маси людей можуть легко і швидко зібратися. По-друге, простори протесту, зазвичай, мають історичне значення і марковані символами державної влади. По-третє, важливою є доступність простору, тобто наявність транспортних мереж. Нарешті, простір має бути «маневреним», тобто оточеним вузькими вуличками, магазинами і будівлями, які зможуть стати шляхами і місцями відходу для протестувальників у разі сутичок [15].

Майдан Незалежності став єдиною можливістю реальної політичної дії для тих, хто не мав важелів інституційного впливу, для пересічних громадян, не задіяних у політиці як професійній діяльності. Ця площа, як публічне місце міського простору, що завжди несе на собі відбиток порядку, є виразником влади. І саме тому вона захоплюється революціонерами і учасниками протестів, адже використовуючи її як платформу для колективного вираження невдоволення, символічний капітал влади підважується. Цей простір одночасно набуває нових символічних вимірів і значень, емансипує учасників протестного руху, формує солідарність і міцні соціальні зв'язки.

Майдан – простір, що має ідеальний і, в значній мірі, сакральний зміст, який проявився в подіях 2004 і 2013-2014 рр. Назва «Майдан» у колишньої площі Жовтневої революції з'явилася з 1990 року завдяки багатьом мітингам за незалежність, і, зокрема, «революції на граніті» (вересень 1990 року). Однак уперше Майдан, як явище у своєму ідеальному сакральному значенні, виник як спроба демонстрації єдності народу України у процесі масових протестів проти фальсифікації президентських виборів 2004 року. У цих процесах Майдан, що багатоголосо скандував ім'я майбутнього президента (В. Ющенко), виконував функцію повернення права у процесі нав'язаного безправ'я. Уже тоді проявилася особлива якість Майдану – егрегор народу. Це означає, що на території Майдану у процесі самоорганізації виникла особлива моральна атмосфера довіри людей одне до одного, взаємодопомоги, ввічливості і толерантності. Суперечки і конфлікти у такій атмосфері видаються неприйнятними. Там ніхто нікого не бив. Той, хто сюди потрапляв, швидко відчував цей особливий дух і ставав своїм.

«Помаранчевий майдан», як виявилось, був майданом мрійників, які більшою мірою хотіли бути оновленими, ніж були насправді. До взяття відповідальності на себе виявилися ще не готовими, схильні були перекласти її на інших – політичного лідера, міжнародних посередників тощо. Таким чином, мрії про гідне життя наштовхнулися на вкорінені патерналістські стереотипи свідомості. І все ж, Майдан 2004 року був серйозною потугою українців вирвати із себе «совка», адже саме тоді значна частина українського суспільства (насамперед центральних регіонів України) уперше по-справжньому відчула, що таке дух свободи.

Напевно Майдан міг би залишитися унікальним історичним явищем, яке б поступово забулося, якби не подальші події. З 2004 року він почав проявляти себе як місце, до якого апелювали політики, коли політична рівновага в країні порушувалася. Зокрема, Майдан, як спроба відновлення рівноваги в країні, збирався під час політичної кризи навесні 2007 року.

Руйнування владою з 2010 року рівноваги на різних рівнях політичного, економічного, культурного і соціального життя країни, призвело до кількох майданів: Майдан проти Харківських угод України і Російської Федерації (27 квітня 2010 року) (дешевий газ Росії в обмін на продовження перебування російського флоту в Севастополі), коли відбулися зіткнення демонстрантів з міліцією на вулиці Грушевського; податковий Майдан (листопад 2010 року) проти податкового кодексу Азарова-Тігіпка, який був розігнаний владою; Майдан проти закону Колесніченка-Ківалова (липень 2012 року), що обмежував розвиток української мови, різні

Майдани у регіонах, містах і містечках як акції протесту проти свавілля місцевих чиновників тощо. Важливим фактором незатухання Майдану був вихід на активну суспільно-політичну арену нового покоління українців, які виростили в умовах незалежної України і для яких цінності самореалізації, свободи і власної держави були наповнені екзистенційним сенсом.

Масовий протестний виступ на Майдані Незалежності, що розпочався 21 листопада 2013 року, у відповідь на призупинення українським урядом процесу підготовки до підписання угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом, одержав назву Євромайдан. Після Вільнюського саміту «Східного партнерства» (28-29 листопада 2013 року), спроби розгону Євромайдану 30 листопада 2013 року, кривавого зіткнення з силовиками на Банковій 1 грудня 2013 року, спроби ліквідації наметового містечка 11 грудня 2013 року і ухвалення 16 січня 2014 року Верховною Радою України законів, що передбачали посилення санкцій за участь у масових заходах, акція набула різко вираженого антипрезидентського й антиурядового характеру. 19 січня 2014 року у Києві, після скликаного лідерами опозиції «народного віче», почалися зіткнення радикально налаштованих маніфестантів із загонами міліції на вул. М. Грушевського. Опозиція вимагала відставки уряду і продовження політики євроінтеграції. У наступні дні учасники протестів перейшли до захоплень будівель обласних адміністрацій: на Заході України ці дії мали успіх, тоді як у регіонах Центральної України вони були припинені правоохоронними органами. Починаючи з подій 1 грудня 2013 року, вимоги негайної асоціації з Євросоюзом перестають бути першочерговими, багато учасників протестів реально дивилися на речі, досить критично ставилися до перспектив України в європейських умовах, люди відстоювали власну гідність, право на життя і свободу індивіда, народний суверенітет, гарантований Конституцією України, повноправну представницьку демократію, незалежну судову систему, тобто ті цінності, які є основоположними у Західній цивілізації і які завжди були близькими українцям, попри їх тяжкий історичний досвід.

18 лютого 2014 року відбулося різке загострення ситуації, що супроводжувалося масовим кровопролиттям. 21 лютого 2014 року під тиском країн Заходу В. Янукович пішов на поступки, погодився на виведення з Києва спецпідрозділу «Беркут» і внутрішніх військ, підписав з опозицією угоду про врегулювання кризи в країні, яка передбачала, зокрема, негайне (упродовж 2 діб) повернення до Конституції України у редакції 2004 року, конституційну реформу і проведення дострокових президентських виборів не пізніше грудня 2014 року. Того ж дня В. Янукович утік із Києва.

22 лютого 2014 року Верховна Рада України 328 голосами прийняла Постанову, в якій заявила, що В. Янукович «неконституційним чином самоусунувся від здійснення конституційних повноважень» і не виконує свої обов'язки, а також призначила дострокові президентські вибори на 25 травня 2014 року.

Майдан продемонстрував публічну єдність усієї України. Географія загиблих на Майдані в лютому 2014 року – це географія всієї країни, це географія мартирологічної єдності країни. У цьому сенсі політичній кров'ю Майдан набуває особливого статусу для країни. Увесь світ був подивований тим, що у ХХІ ст. виявляється можна померати за власну гідність і свободу, за право гідно жити на власній землі. Майдан висвітлює те, що дуже часто приховане і не завжди доступне для простого погляду. Він розвіяв достатньо стійку ілюзію про патерналізм українців: ніби безперечну наявність вождя, без якого вони приречені на неуспіх, про нездатність суспільства до самоорганізації, що для будь-якої акції потрібна команда згори. Майдан продемонстрував неймовірну за українськими мірками здатність насамперед громадян Заходу України і Києва до самоорганізації.

Майдан – це система (але не пірамідальна), горизонтальна модель суспільних відносин, де взаємодіють різні її частини (громади, асоціації, спільноти, загони тощо). Важко, напевне, побачити у Майдані ідеал майбутнього суспільства, але протягом більш як трьох місяців він показав себе життєздатною, автономною, самоврядною, самоорганізованою структурою, де кожен робить те, що може, не за гроші і не з примусу. Таким має бути і соціум, де його члени знають, до чого вони покликані, яка їхня роль у спільноті. Це можливо при високому рівні свідомості всіх громадян. С. Дацюк відмітив глобальний сенс Майдану як прообразу нового світу. Він висловив віру у те, що його окремі сегменти територіальних громад, професійних товариств, об'єднань за інтересами, квазіполітичних структур (наприклад, Нарнія, вікінги тощо) здатні протистояти кримінально-корпоративній системі. І, зрештою, Майдан як реальність світу мережових спільнот, протистоїть світу держав та урівноважує нову владу корпорацій [4].

На Майдані були різні люди – за віком, освітою, мовою спілкування, матеріальним становищем, культурним і професійним рівнем, але їх всіх об'єднало і вивело на Майдан відчуття та усвідомлення присутності в собі не тільки біологічного чи навіть соціального начала. У кожного є совість, воля, сила духу, сміливість думки, щось вище від матеріального, навіть дещо ірраціональне. Для віруючої людини ясно, що це – Бог, божественна сила, Дух Святий. Майдан показав, що суспільство може бути організоване і функціонувати інакше, тобто базуватися не на вертикалі влади, не на силі, не на корупції, а на самоорганізації спільноти і на самосвідомості її членів [10].

В основі Майдану – Людина, гідність якої була зневажена і яка вийшла з протестом проти неповаги до себе, до своїх прав, перш за все, – права на життя, проти нехтування свободами, які даровані не владою, не законом, а Вищим Началом. Українці прийшли на Майдан вирішувати екзистенційні, смисложиттєві проблеми – і не тільки свої власні, а й усього народу. Саме тому можна вважати, що основне значення і призначення Майдану – гуманістичне, оскільки йдеться про Людину, олюднення простору, в якому Людина живе, працює, творить. Як зазначав Є. Сверстюк, «на Майдані люди зібралися для самозахисту, тобто захисту дітей від чужого світу пристосовництва (безпринципності, байдужості, безликісті). Від еміграції в пошуках легкості життя. Для самозахисту від стадності, пасивності і самозневаги... Захисту традиції, історії роду... Народ не мав свого обличчя. Маса пристосованців ходять стадом. І тут раптом – заговорили своєю мовою душі, коли правда об'єднала, з'явилася хоробрість і безстрашність – «воля і гідність» [12, с. 128]. Майдан 2013-2014 рр. – це не лише зібрання протестувальників в українській столиці, це сотні більших і менших майданів у містах і містечках України, акції підтримки української діаспори за рубезем, волонтерська допомога активістам (фінансова, медична, продуктова, транспортна тощо), дух непокори свавілля і нескореності у боротьбі проти нього по всій країні, для багатьох – це момент істини на особистісному рівні.

Київський Майдан для мільйонів українців став символом відродження української нації, формування сучасної української культури. На ньому виступали відомі музиканти, артисти, гурти. На Майдані працювали відкритий університет, галерея, кіноцентр, де виступали відомі митці, культурологи, письменники, науковці. Саме ці люди є творцями сучасної культурної політики, саме такої, якої потребує українська громада, і до якої більшість не мала доступу через спотворену культурну політику держави. Майдан продемонстрував креативність і творчий підхід українців навіть до такої дії як акція протесту. Вербальні месиджі і дієства мирного протистояння завжди були наповнені символікою, убивчим сарказмом по відношенню до влади й іскристим гумором до самих себе. Від життєвого простору, побуту майданівців, розмальованих будівельних касок, що мали служити захистом від ударів силовиків до лозунгів, наліпок, плакатів – усе дихало життєствердним духом вільної людини. Майдан став креативним простором для втілення найнесподіваніших соціокультурних ідей. Він містив принципово нову для українців естетику відкритості і творчої інтуїції, здійснивши переворот у політичній свідомості й зміну моральних установок.

Одна з головних ознак Майдану зими 2013-2014 рр. – це його символізм, нашарування розмаїтих символів, які загалом створили яскраву, драматичну і водночас світлу картину повсталого української нації. Серед знакових символів: сцена, яка була не тільки місцем виступів митців, політиків, громадських діячів, а і командним пунктом під час кривавих зіткнень 18-19 лютого 2014 року; державний гімн України, який набув справжнього сакрального звучання; кольори національного прапора, вишиванка і віночок, як знаки національної ідентифікації; привітання-відповідь «Слава Україні! Героям слава!» як пароль солідарності однодумців; «йолка» (каркас так і невстановленої новорічної ялинки, що перетворився у своєрідну виставку народної плакатної творчості); намети; барикади із льоду і води; жовто-синє піаніно; розмальовані каски; великі бочки-пічки, біля яких не лише зігрівалися, а й конструювали ідеальні проекти розвитку України, світу, людської цивілізації; палаючі шини і бруківка, які стали напевно надовго символом активного протесту проти антинародних дій влади [5, с.474].

Майдан сполучив сучасність з архаїкою – інтернет з «одна баба сказала» і дзвонами Михайлівського монастиря, сконцентрував у собі різні архетипи українського та і світового спротиву – махновську вольницю і завзяття, барикади Паризької комуни, конспірацію ОУН-УПА, вуличні бої в європейських столицях 1960-х рр. та поєднав різні епохи – античну катапульту, давньоруське віче, козацьку демократію, отаманщину 1918-1923 рр. і сучасні інтернетспільноти (Facebook і Twitter стали не просто посередниками у спілкуванні та організації активності, а справжньою лабораторією сенсів та ідей) [14].

Майдан 2013-2014 рр. досить яскраво проявив, як і всі попередні протестні виступи українців, їх індивідуалізм і тяжіння до анархізму. На першому етапі протесту Євромайданівці виступали проти його політизації, відмежовувалися від політичних партій. Основні вимоги Майдану поступово змінювалися від «Підпиши!» у кінці листопада 2013 року, як звернення до В. Януковича, який поїхав на саміт ЄС до Вільнюса, через відставку міністра внутрішніх справ, потім усього уряду М. Азарова у грудні-січні, до відставки В. Януковича. Майдан так і не став політичним монолітом – не сформулював єдиної чіткої ідеї (окрім Євроінтеграції і відставки В. Януковича) та програми тактичних і стратегічних дій, не мав єдиного центру прийняття рішень, не сформував певної вертикальної структури. На Майдані не було «єдиного лідера» – серед опозиціонерів не визначився той, хто здатний був взяти усю відповідальність на себе не лише у переговорах з владою, а і за весь протест, а Майдан як егрегор громадянського суспільства ще не висунув власного лідера. На Майдані сформувався своєрідний союз індивідуалістів, яким не потрібна була влада з її санкціями і дозволами. Ініціативність, нестандартність мислення і відповідальність мотивували позицію «взяти і зробити».

У цих рисах політичної культури українського суспільства його сила і слабкість. Саме вільні індивіди є основою громадянського суспільства і стабільної демократії, проте взаємна недовіра, вихована трагічним історичним минулим, часто завищені амбіції і нездатність визначити доленосні пріоритети не сприяють консолідації суспільства і дозволяють владній еліті діяти у своїх власних інтересах. Тривале бездержавне існування українців, панування чужих держав на їх території не сприяло формуванню державницького мислення, відчуття відповідальності за будівництво і функціонування власної держави. Натомість українці здатні ефективно взаємодіяти у межах громади задля спільного блага як блага кожного на засадах самоорганізації. Очевидно, саме таким має бути політичний проект української нації – «мінімальна» держава, яка забезпечує єдині правила функціонування суспільного організму і гарантує йому зовнішню безпеку та широкі повноваження самоуправних територіальних громад з правом місцевих референдумів. Через Майдан, як феномен політичного життя, національну форму суспільного діалогу, українці інтуїтивно демонструють свою політичну матрицю, своєрідну програму реформування країни.

Майдан як архетип української політичної культури, національна форма суспільного діалогу є не тільки нашою історією, а і нашою сучасністю. Майдан ще не закінчився. Він продемонстрував, що політична свідомість на буденному рівні засвоїла, що країні потрібна не зміна облич у владі, а зміна системи і «правил гри» та формування інструментарію для зміни цієї системи. Пошук потрібних механізмів дієвого контролю за владою, механізмів самоуправління триває досі, бо вже стало очевидним і на рівні масової свідомості, що і управлінський політичний клас, і система виборів, і механізм прийняття рішень є спадком старої радянської системи. Сила Майдану як феномену в тому, що він повторюватиметься доти, доки не буде створений міцний національний ґрунт, українці не утвердяться як політична нація серед самодостатніх націй, не буде цілком зруйноване совкове мислення, свідомість і поведінка, не сформується національне «Я», не буде віднайдено власний магістральний національний шлях.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бердинських К. Єлюди / К. Бердинських. – К.: Брайт Стар Паблішинг, 2014. – 184 с.
2. Галушко К. Євромайдан : розмиті ідеології, «Фейсбук-революція» та історичні аналогії / К. Галушко // Філософська думка. – 2014. – № 6. – С.16-18.
3. Грабовська І. Єврореволюція як революція гідності в контексті цивілізаційної проблематики / І. Грабовська // Філософська думка. – 2014. – № 6. – С.39-45.
4. Дацюк Сергей. Что такое майдан? [Электронный ресурс] / Сергей Дацюк. – Режим доступа: <http://www.blogs.pravda.com.ua/>.
5. Дем'яненко В. Майдан / В. Дем'яненко / Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, В.В. Куйбіди. – 5-е вид. – Корсунь-Шевченківський: ФОП Гаврищенко В.М., 2015. – С. 469- 475.
6. Єрмоленко А. Цінності Майдану як всесвітньо-історичного явища / А. Єрмоленко // Філософська думка. – 2014. – № 6. – С.18-21.
7. Кошкина С. Майдан. Нерассказанная история / С. Кошкина. – К.: Брайт Стар Паблішинг, 2015. – 408 с.
8. Курков А. Дневник Майдана / А. Курков; худож.-оформитель А. Самовюк. – Х. : Фолио, 2015. – 221 с.
9. Майдан. (Р)еволюція духу: мистецько-культурологічний проект / авт. і куратор проекту Антін Мухарський. – К.: Наш Формат, 2014. – 312 с.

10. «Майдан – це виклики епохи», – професор Людмила Филипович про Майдан релігійний, особистий та суспільний. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.risu.org.ua/>.
11. Макаров Ю. Євромайдан 2.0 // Український тиждень. – 2014. – №23 (343). – 6-12 червня. – С.20-21.
12. Сверстюк Євген. Змінні вітри часу / Майдан. (Р)Еволюція духу : Мистецько-культурологічний проєкт / Автор і куратор проєкту: Антін Мухарський. – К. : Наш формат, 2014. – 312 с. – С.118-129.
13. Тичина П. Г. Твори [Текст] / П. Г. Тичина; упоряд. та передм. С. В. Тельнюка; худож. оформ. О. В. Пенькової. – К.: Молодь, 1990. – 284 с.
14. Чим був і чим не був Майдан / Новое Время. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nv.ua/>.
15. Чурікова К. Майдан як простір протесту. [Електронний ресурс] / К. Чурікова. – Режим доступу : <http://www.korydor.in.ua/>.

REFERENCES

1. Berdy`ns`ky`x K. Yelyudy` / K. Berdy`ns`ky`x. – К.: Brajt Star Pablisny`ng, 2014. – 184 s.
2. Galushko K. Yevromajdan : rozmy`ti ideologiyi, «Fejsbuk-revolyuciya» ta istory`chni analogiyi / K. Galushko // Filosofs`ka dumka. – 2014. – №6. – S.16-18.
3. Grabovs`ka I. Yevrorevolyuciya yak revolyuciya gidnosti v konteksti cy`vilizacijnoyi problematy`ky` / I. Grabovs`ka // Filosofs`ka dumka. – 2014. – №6. – S.39-45.
4. Dacyuk Sergej. Chto takoe majdan? [Elektronnyj resurs] / Sergej Dacyuk. – Rezhym`m dostupa: <http://www.blogs.pravda.com.ua/>.
5. Dem`yanenko V. Majdan / V. Dem`yanenko / Ency`klopedy`chny`j slovny`k sy`mvoliv kul`tury` Ukrayiny` / za zag. red. V.P. Koczura, O.I. Potapenka, V.V. Kujbidy`. – 5-e vy`d. – Korsun`-Shevchenkivs`ky`j: FOP Gavry`shenko V.M., 2015. – S. 469- 475.
6. Yermolenko A. Cinnosti Majdanu yak vsesvitn`o-istory`chnogo yavy`shha / A. Yermolenko // Filosofs`ka dumka. – 2014. – №6. – S.18-21.
7. Koshky`na S. Majdan. Nerasskazannaya y`story`ya / S.Koshky`na. – К.: Brajt Star Pably`shny`ng, 2015. – 408 s.
8. Kurkov A. Dnevny`k Majdana / A. Kurkov; xudozh.-oformy`tel` A. Samovyuk. – X. : Foly`o, 2015. – 221 s.
9. Majdan. (R)evolyuciya duxu: my`stecz`ko-kul`turologichny`j proekt / avt. i kurator proektu Antin Muxars`ky`j. – К.: Nash Format, 2014. – 312 s.
10. «Майдан – це vy`kly`ky` epoxy`», – професор Lyudmy`la Fy`ly`povy`ch pro Majdan religijny`j, osoby`sty`j ta suspil`ny`j. [Elektronny`j resurs]. – Rezhym`m dostupu : <http://www.risu.org.ua/>.
11. Makarov Yu. Yevromajdan 2.0 // Ukrayins`ky`j ty`zhden`. – 2014. – №23 (343). – 6-12 chervnya. – С.20-21.
12. Sverstyuk Yevgen. Zminni vitry` chasu / Majdan. (R)Evolyuciya duxu : My`stecz`ko-kul`turologichny`j proekt / Avtor i kurator proektu: Antin Muxars`ky`j. – К. : Nash format, 2014. – 312 s. – S.118-129.
13. Ty`chy`na P. G. Tvory` [Tekst] / P. G. Ty`chy`na; uporyad. ta peredm. S. V. Tel`nyuka; xudozh. oform. O. V. Pen`kovoyi. – К.: Molod`, 1990. – 284 s.
14. Chy`m був і chy`m не був Majdan / Novoe Vremya. [Elektronny`j resurs]. – Rezhym`m dostupu : <http://www.nv.ua/>.
15. Churikova K. Majdan yak prostir protestu. [Elektronny`j resurs] / K. Churikova. – Rezhym`m dostupu : <http://www.korydor.in.ua/>.

Демьяненко В. Майдан как национальный архетип политической культуры.

В статье сделана попытка проанализировать феномен Майдана как одного из архетипов политической культуры украинского общества, составной части её уникальной исторической традиции и весомого фактора трансформации массового политического сознания как необходимого условия успешной модернизации страны на фундаменте гуманизма и демократии.

Для украинцев Майдан является традиционной, укоренившейся формой протеста. Майдан актуализировался в Украине в условиях формирования собственной государственности и демократической трансформации общества со всеми их противоречиями и проблемами. Наиболее значительными Майданами современной Украины были акции протеста 2004 г. и 2013-2014 гг. на площади Независимости в Киеве.

Майдан 2013-2014 гг. достаточно ярко проявил, как и все предыдущие протестные выступления украинцев, индивидуализм и тяготение к анархизму с их положительными и отрицательными характеристиками. Очевидно, через Майдан как феномен политической жизни, национальную форму общественного диалога, украинцы демонстрируют свою политическую матрицу, политический проект украинской нации – «минимальное» государство, которое обеспечивает единые правила функционирования общественного организма и гарантирует ему внешнюю безопасность и широкие полномочия самоуправленческих территориальных громад с правом местных референдумов. Майданы будут повторяться до тех пор, пока политическая элита не осуществит соответствующее радикальное

реформирование политической системы и не будет установлено общественное равновесие.

Ключевые слова: майдан, политическая культура, ценности, политический протест, украинское общество, нация.

Demyanenko V. Maidan as a national archetype of political culture.

This article attempts to analyze the phenomenon of the Maidan as one of the archetypes of the Ukrainian society's political culture, an integral part of its unique historical tradition and an important factor of transformation of mass political consciousness as a necessary condition for successful modernization of the country on the foundations of humanism and democracy.

For the Ukrainians Maidan is a traditional form of protest. Maidan actualized in in the conditions of its own statehood and the democratic transformation of society with all its contradictions and problems. The most significant Maidans of modern were protests in 2004 and 2013-2014. at the in .

Maidan of 2013-2014, like all previous protests of Ukrainians, brightly enough manifested individualism and the attraction to anarchism with their positive and negative characteristics. Obviously, through the Maidan as a phenomenon of political life and national form of public dialogue Ukrainians demonstrated their political matrix, the political project of the Ukrainian nation – «minimal» state, which provides common rules for the functioning of the social organism and guarantees external security and wide powers to territorial communities with the right of local referenda. Maidans will be repeated until the political elite does implement an appropriate radical reform of the political system and there is established social equilibrium.

Keywords: Maidan, political culture, values, political protest, Ukrainian society, nation.

Одержано 5.10.2016

УДК 328.1/3:351.86(477) «20»

Віталій Коцур
(Київ)

ПАРЛАМЕНТ У РЕФОРМУВАННІ СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ХХІ СТ.

Стаття присвячена аналізу ролі парламенту України у реформуванні та здійсненні контролю над сектором національної безпеки і оборони в умовах викликів ХХІ ст. Створення і розбудова сучасного безпекового і оборонного сектору з урахуванням досвіду провідних країн, що входять в НАТО, є пріоритетом для внутрішньої і зовнішньої політики України. Саме тому Верховна Рада України, починаючи з 2014 р., активізувала прийняття законодавчих рішень у сфері національної безпеки. Законодавство у сфері національної безпеки і оборони, хоч і зазнало помітних змін, водночас потребує доопрацювання та вдосконалення. Слід активніше реагувати на ті недоліки, які виявляються під час виконання державних програм стосовно оборони і національної безпеки, та їх усувати. Необхідно посилити можливості Верховної Ради України, як контролюючого суб'єкту сектору безпеки та оборони, який є складовою системи демократичного цивільного контролю, в кадрових призначеннях у силових структурах. Подальшого вдосконалення потребує законодавство щодо демократичного цивільного контролю за діяльністю сектору безпеки і оборони України, вдосконалення його структури й уточнення функцій, а також регулювання сфери відповідальності суб'єктів системи демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України (Президента України, Верховної Ради України, громадськості та ін.). Насамперед необхідно повністю адаптувати безпекове законодавство України до вимог Європейського Союзу та країн НАТО, а також розробити законодавство щодо новостворених у 2016 р. Сил спеціальних операцій (ССО). Водночас поглибленого реформування потребують правоохоронні органи у воєнній сфері, зокрема, відсутня законодавча база щодо органів військової юстиції.

Ключові слова: демократично-цивільний контроль, парламентський контроль, сектор безпеки, парламент, Україна, реформування, оборона, конфлікт, Росія.

Як свідчить історія, незалежність держави – це, насамперед, шлях боротьби за її утвердження. Виклики ХХІ ст. для України – брутальна анексія Криму, війна на Донбасі, не лише підтвердили цю думку, а й поглибили розуміння українцями цивілізаційного кордону між Європою і Азією, бачення України в сім'ї провідних країн Заходу.

Сьогодні Україна постала перед новими викликами, зумовленими анексією Криму російськими окупантами, поширенням діяльності сепаратистських груп, фінансованих Російською